

SENUJŲ VEISLIŲ VIŠTŲ BIOĮVAIROVĖ LIETUVOJE

Sigitas Janušonis, Robertas Juodka, Audra Benediktavičiūtė-Kiškienė

Lietuvos veterinarijos akademijos Gyvulininkystės institutas

R. Žebenkos g. 12, LT-82317 Baisogala, Radviliškio r., el. paštas lgi@lgi.lt

Gauta 2009-10-12; priimta spausdinti 2009-12-16

SANTRAUKA

Genetinių išteklių bei bioįvairovės susiaurėjimas pasaulyje yra opi ir spėjama problema. Daugelis šalių turi susikūrusios savo senųjų paukščių veislių išsaugojimo bei panaudojimo įvairesnei produkcijai gauti programas.

Lietuvoje tik viena Lietuvos vištinių žąsų veislė yra įtraukta į FAO (Tarptautinės maisto ir žemės ūkio organizacijos) įsteigtą Pasaulio žemės ūkio gyvūnų įvairovės duomenų banką ir į saugotinų pasaulio žemės ūkio gyvūnų katalogą. Tačiau dar yra ir kitų paukščių rūšių, kurias lietuviai nuo seno augino, veisė, atsižvelgdami į vartojimo poreikius.

Darbo tikslas buvo inventorizuoti dar išlikusiais senąsias naminių vištų veisles, remiantis senais naminių paukščių veislių aprašymais, kūno matavimais, žmonių pasakojimais.

Darbo metu surinkti duomenys parodė, kad Lietuvos gyventojai daugiausia laiko (apie 76 %) aukšto produktyvumo hibridinius paukščius (pramoninius hibridus). Vietiniai paukščiai sudaro apie 24 %. Pagal paukščių plunksnų spalvą, apsiplunksnavimo greitį, svorio dinamiką, kūno matavimus, įvertinti paukščių pulkai buvo suskirstyti į 3 tipus: dekoratyvinius, širminius (labiau dėslusis tipas), smilginius (labiau mėsinis tipas).

Iš vietinių vištų labiausiai paplitusios stambesnio tipo smilginės vištos – jos sudaro 23,8 % bendro vištų skaičiaus. Dėslesnės, bet smulkesnės širminės vištos sudaro apie 5 %.

Raktažodžiai: *genetiniai ištekliai, senosios veislės, vištos, eksterjeras, produktyvumas*

ĮVADAS

Paukštinkystėje yra plačiai naudojama pramoninė hibridizacija, kuria siekiama sukurti aukšto produktyvumo mėsinius ir dėsluosius paukščius. Sukurtam hibrido produktyvumui atskleisti būtinos tam tikros laikymo bei lesinimo sąlygos. Todėl pramoninėje paukštinkystėje buvo labiausiai nusižengta naminių paukščių gerovei. Siekis auginti vien tik aukšto produktyvumo paukščius iš rinkos išstūmė vietinius, gerai prie natūralių auginimo sąlygų prisitaikiusius paukščius. Daugelis šalių turi susikūrusios savo senųjų paukš-

čių veislių išsaugojimo bei panaudojimo įvairesnei produkcijai gauti programos [12, 14,15]. Šiuo metu ekologiškai ūkininkaujantiems Lietuvoje sunku surasti senų naminių paukščių veislių, tinkamų auginti ganyklose žiemą ir vasarą [2, 4, 11]. Tai pastebi visų pasaulio šalių mokslininkai [6, 12, 15].

FAO dokumentuose nurodoma, kad apie 20 % pasaulio naminių gyvūnų veislių yra ties išnykimo riba. Ir tai gresia genetinių išteklių bei bioįvairovės sumažėjimui. Pagal FAO pranešimus, per paskutiniuosius septynerius metus kas mėnesį viena naminių gyvūnų veislė išnyksta negrįžtamai [6, 13,15].

Norėdami pajavairinti paukštienos asortimentą rinkoje natūralesniais ekologiškais ar pagerintos kokybės produktais, Lietuvos augintojai užsienyje pradėjo ieškoti taip vadinamų „lėtai augančių“ paukščių [14,16]. Tačiau sukurti ir tinkami auginti šiltesnio klimato sąlygomis, mūsų klimato sąlygoms jie tinkami tik iš bėdos [8,10]. Tuo pačiu ir vėl išstumiamos bei nepanaudojamos vietinės veislės, kurios puikiai prisitaiko prie vietinių sąlygų, nors yra ir mažiau produktyvios. Taip vartotojai paliekami be tradicinio paukštienos ir kiaušinio skonio.

Biologinės įvairovės konvencijos, kurią Lietuva kartu su kitomis pasaulio valstybėmis pasirašė 1992 metais, o 1996 metais ratifikavo Seime, dėka į saugomų veislių sąrašą pateko Lietuvos vištinės žąsų [1, 3, 5].

Darbo tikslas buvo inventorizuoti dar išlikusias senąsias naminių vištų veisles. Ir tuo pačiu pasiūlyti didesnę vietinių paukščių veislių įvairovę ekologiškai ūkininkaujantiems arba norintiems laisvai auginti paukščius ganyklose.

TYRIMŲ SĄLYGOS IR METODAI

Tyrimai buvo atlikti 2006 metais, pirmame etape aplankant Alytaus, Marijampolės, Kauno ir Panevėžio apskričių ūkininkus ir gyventojus, laikančius didesnius ar mažesnius paukščių pulkelius. Atrankai registruoti tik tie paukščių pulkai, kurie neturėjo arba beveik neturėjo pramoninių paukščių požymių. Paukščių paplitimo ir įvairovės palyginimui ir įvertinimui buvo remtasi bendromis Statistikos departamento suvestinėmis [17]. Buvo įvertinamas paukščių eksterjeras, apsiplunksnavimas (plunksnų dangos tankumas, spalva), taip pat aprašytas ir paukščių laikymo būdas bei sąlygos. Vertinant paukščių eksterjerą buvo remtasi „Paukščių vertinimo taisyklėmis“ (1994m.) [7]. Tuo pačiu buvo aprašytos ir išmatuotos atskiros paukščio kūno dalys. Dviejuose Panevėžio apskrities pulkuose ir viename Šiaulių apskrities pulke buvo atlikti svėrimai 10, 20, 30 ir 40 viščiukų amžiaus dieną, tuo pačiu buvo ir įvertintas paukščių apsiplunksnavimas. Viščiukų apsiplunksnavimo greitį nustatinėjome, matuodami suglausto sparnelio ilgį nuo riešo sąnario iki 4-os sparninės plunksnos galo.

Apklauskos būdu buvo aiškinamasi paukščių laikymo bei lesinimo sąlygos, taip pat kiek metų gyventojas užsiima šių paukščių auginimu, ar pulką papildė iš savų perintų paukščių ar perka, taip pat preliminariai buvo nustatomas šių paukščių produktyvumas.

Paukščius fotografuojant, į fotografiją buvo sutalpinami paukščių pulkai, o ne atskiri individai. Tokiu būdu pagal pulko spalvingumą buvo galima spręsti, kiek tas pulkas yra išgrynintas, t.y. veistas uždaroje populiacijoje.

Duomenys biometriškai apdoroti pagal G. Lakiną (1990) [7].

TYRIMŲ REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Pagal pateiktus Statistikos departamento [17] duomenis, nustatėme, kad gyventojai daugiausia augina dėsliašias vištaites ir viščiukus broilerius. Jie sudarė atitinkamai 59,07 % ir 27,66 % visų laikomų paukščių. Vietines vištas gyventojai augina pulkeliais nuo 10 iki 150 vienetų. Plunksnų spalvos atžvilgiu vietiniai gaidžiukai ir vištaitės buvo labai įvairūs: raudonos spalvos plunksnas turėjo 18,1 % vištaičių ir 32,1 % gaidžiukų; juodos – atitinkamai 22,7 ir 6,9 %; geltonos – tik 2,6 % gaidžiukų; pilkai–gelsvai–rusvai raibų vištaičių buvo 47,7 %, gaidžiukų – 31,3 %; likusieji buvo įvairiaspalviai. Kojų pigmentacijos atžvilgiu tamsiomis kojomis buvo 19,3 % vištaičių ir 1,7 % gaidžiukų, likusiųjų kojos buvo šviesios. Apaugusias plunksnomis kojas turėjo 10,2 % vištaičių ir 6,1 % gaidžiukų. Krūminę skiauterę turėjo 9,9 % vištaičių ir 5,2 % gaidžiukų, likusiųjų skiauterės buvo paprastos, lapo pavidalo. Įvairius kuodus bei bakenbardus turėjo 18,1 % vištaičių ir 7,8 % gaidžiukų.

Vietinių vištų eksterjeras yra toks: kūnas yra stačiakampio formos, liemuo – horizontalus, gilus ir platus, galva – vidutinio ilgio, pailga su lapo formos skiauterė, raudonais ausų speneliais ir geltonu snapu, kaklas – vidutinio ilgio, tiesus, gerai apsiplunksnavęs, krūtinė – išgaubta, nugara – plati, prailginta, tiesi, kojos – stiprios, geltonos, sparnai silpnai išvystyti, nedideli, uodega nedidelė, gerai apsiplunksnavusi.

Apžiūrėtas ir įvertintas vištas galima suskirstyti į 3 tipus:

a) dekoratyvinės (26,2 % visų rastų ir įvertintų vištų). Šio tipo vištos turi kuodus, bakenbardus, jų kojos apžėlusios. Suaugusios vištos sveria apie 2,5–3,0 kg, gaidžiai – apie 4,0 kg. Būna įvairių spalvų. Sudeda apie 180–200 kiaušinių. Apie 25 % vištų peri;

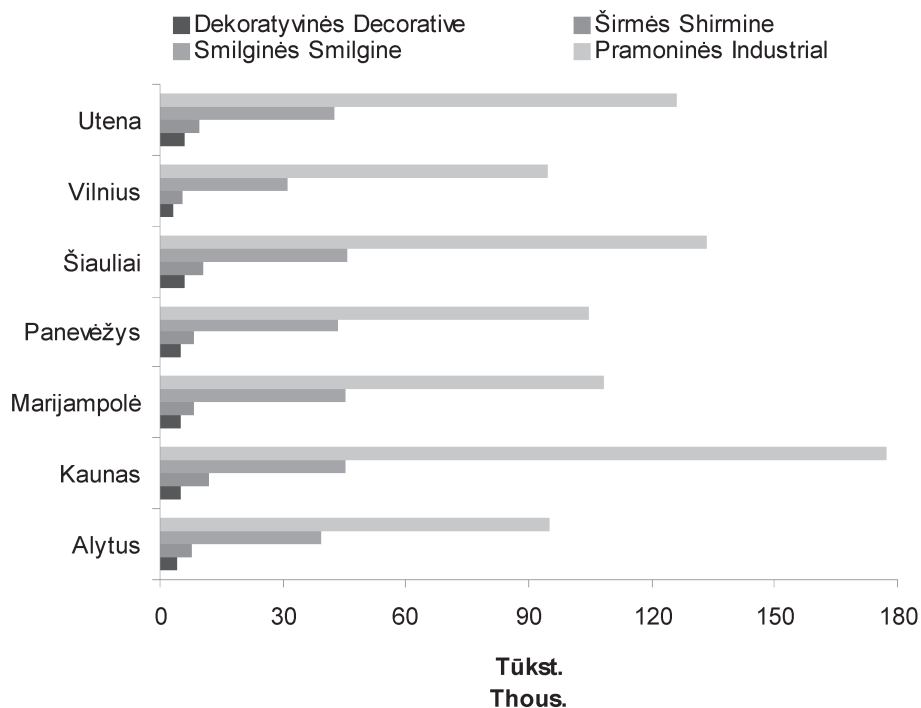
b) širmės (sudaro 20 % visų rastų ir įvertintų vištų). Jos priskiriamos smulkiajam–dėsliajam tipui. Šie paukščiai turi “lengvesnį” liemenį, siauresnę krūtinę, yra smulkesnio svorio. Suaugusios vištos sveria apie 1,8–2,5 kg, gaidžiai – apie 3,0 kg. Širmės būna įvairaus margumo. Jų dėslumas yra apie 220 kiaušinių per metus, kiaušiniai rudi. Peri apie 8–9 % vištų. Mėsos išeiga prasta;

c) smilginės (53,8 % visų rastų ir įvertintų vištų). Jos priskiriamos stambiajam – mėsiniam tipui. Jų liemuo masyvesnis, krūtinė – platesnė. Suaugusių tokio tipo vištų svoris yra apie 2,5–3,0 kg, gaidžių – apie 4,0 kg. Jų spalva būna šviesi su tamsesniais dryžiais visame kūne. Per metus vištos sudeda apie 160–200 kiaušinių. Kiaušiniai būna įvairaus intensyvumo rudos spalvos. Peri apie 20–25 % vištų.

Skirtingų vištų tipų pasiskirstymas lankytuose ūkiuose pateiktas 1 pav.

Dviejuose Panevėžio apskrities ir viename Šiaulių apskrities ūkiuose, laikančiuose didesnius vištų pulkus, atlikome metų amžiaus vištų matavimus.

Vištų kūno matmenys rodo, kad pagal krūtinės gilumo, krūtinkaulio, blauzdos ir slėsnos ilgio matmenis dekoratyvinės vištos artimesnės smilginėms, o pagal liemens ilgį ir dubens plotį – širmėms vištoms. Širmių kūno matmenys, išskyrus liemens ilgį, 5–12 % mažesni negu dekoratyvinių vištų ($P < 0,001$). Dekoratyvinių ir smilginių

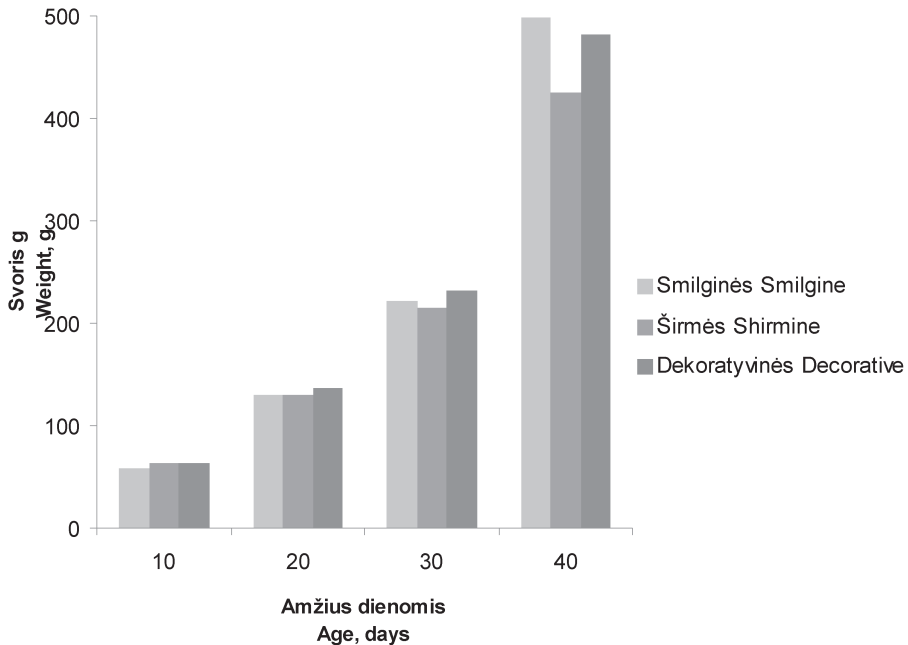

1 pav. Paukščių skaičius lankytose ūkiuose tūkst. vnt.
Fig. 1. Number of birds visite farms, thousand nb.

vištų kūno matmenų procentinis skirtumas nuo širmių vištų matmenų, prilygintų 100 %, ryškiai matyti iš pateiktų eksterjerinių profilių.

1 lentelė. 12 mėnesių amžiaus vištų kūno matmenys (cm) Table 1. Hens body measurements at 12 month of age (cm)						
Kūno matmenys Body measurements	Dekoratyvinės Decorative		Širmės Shirmine		Smilginės Smilgine	
	M±m	C _v	M±m	C _v	M±m	C _v
Liemens ilgis Body lenght	22,2±0,19	5,9	22,4±0,18	5,6	24,3±0,14	4,0
Krūtinės gylumas Pectoral depth	11,6±0,13	7,8	10,37±0,11	7,2	11,7±0,09	5,3
Krūtinkaulio ilgis Sternal lenght	12,2±0,12	6,9	11,16±0,1	6,2	12,32±0,14	7,8
Dubens plotis Pelvic width	9,88±0,06	4,2	9,4±0,12	9,0	10,32±0,14	9,4
Blauzdos ilgis Crural lenght	15,08±0,13	5,9	13,72±0,12	6,0	15,36±0,17	7,8
Slėsnos ilgis Leg lenght	10,28±0,11	7,0	9,56±0,07	5,2	10,72±0,09	6,2

Dekoratyviųjų, širmiųjų ir smilginių viščiukų svorio dinamika pateikta 2 paveiksle.

2 pav. Dekoratyviųjų, širmiųjų ir smilginių viščiukų svorio dinamika g
Fig. 2. Decorative, Shirmine and Smilgine breeds chickens weight dynamic, g

Iš paveikslo galima daryti išvadą, kad visi vietiniai viščiukai auga beveik vienodai, bet didesnę svorį 60 dienų amžiuje pasiekė smilginės.

Yra žinoma, kad pusiau mėsinųjų ir mėsinųjų veislių viščiukų apsiplunksnavimo greitis yra tampriai susijęs su greitesniu augimu [6, 9]. Duomenys pateikti trečiame paveiksle.

Iš paveikslo matyti, kad lėčiau plunksnavosi smilginiai ir dekoratyviniai viščiukai. Todėl galima teigti, kad šios grupės viščiukai labiau pasižymi mėsinėmis savybėmis, o širmės – dėsliosiomis savybėmis.

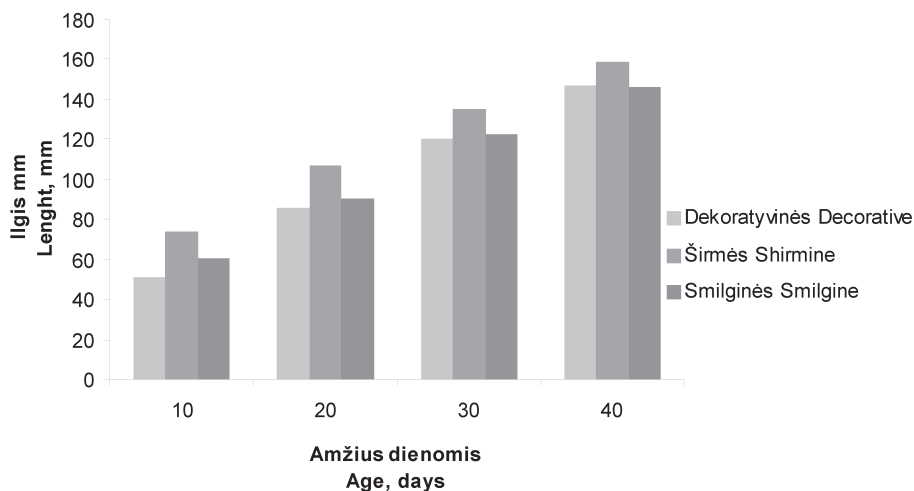
Tiriant dėslumą nustatyta, kad didesnis vištelių širmiųjų dėslumas – 98 vnt., mažesnis – dekoratyviųjų (56 vnt.), o smilginių – 85 vnt. kiaušinių per 12 mėnesių.

Laikymo būdai ir sąlygos

Paukščių perinimas. 95 % mūsų aplankytų ūkių paukščiai kiaušinius dažniausiai perina po perekšle. Daugiausia jų (~ 62 %) įvairių rūšių paukščių kiaušinius perina po kalakute perekšle, nes šios rūšies patelės laikomos geriausiomis perekšlėmis. Po kalakute galima sudėti nuo 10 iki 19 vnt. kiaušinių.

Kai kurie ūkininkai iš savo paukščių pulko surinktus veislinius kiaušinius atiduoda perinti į inkubatorių. Dažniausia taip elgiasi didesnį pulką paukščių turintys ūkininkai (apie 5% mūsų aplankytų ūkių).

Visų rūšių paukščių jauniklius daugiausia vedžioja juos išperinusios perekšlės. Jei kuriamas naujas pulkas ar perekšlė negali vedžioti, tai jaunikliams naudojamos šildymo

3 pav. Viščių sparnelių ilgis mm
Fig. 3. Chickens wings length, mm

lempos, o esant šiltam orui, jaunikliai laikomi specialiai sukaltose dėžutėse saulės atkaitoje.

Paukščių lesinimas. Vietinių paukščių lesinimui naudojami įvairiausi lesalai: miežiniai miltai, varškė, bulvės, grūdai (kviečiai, miežiai), sėlenos, pašariniai runkeliai. Paprastai paukščiai yra lesinami iki soties. Žiemos metu visi paukščiai gauna kombinuotąjį lesalą.

Paukščių laikymo sąlygos. Ūkininkai ar paukščių laikytojai, turintys vietinių paukščių pulkus, laiko juos natūraliomis sąlygomis, t.y. paukščiai laisvai vaikščioja aplink sodybą, ieškodami sau lesalo. Nakties metu vištos uždaromos į tvartelį, kur jos mėgsta ilsėtis ant laktų. Tvaroje yra atskirta patalpa paukščiams arba jie būna kartu su kitais gyvuliais. Pro tvarto langus patenka natūrali dienos šviesa. Tvirtai kreikiami šiaudais.

Žiemos metu vištos išleidžiamos į lauką, jei temperatūra nenukrenta žemiau -10°C . Paprastai paukščiai peržiemoja nešildomose patalpose, neprarasdami jiems įprasto dėslumo.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Mūsų surinkti duomenys rodo, kad Lietuvos gyventojai daugiausia laiko (apie 76 %) aukšto produktyvumo hibridinius paukščius (pramoninius hibridus). Vietiniai paukščiai sudaro apie 24 %.

2. Pagal nustatytus eksterjero ir produktyvumo rodiklius galima būtų išskirti 3 tipų vištų veislines grupes: smilgines (mėsinio tipo), dekoratyvines (mėsos-kiaušinių tipo) ir širmes (dėslaus tipo).

3. Iš vietinių vištų labiausiai paplitusios mėsinio tipo vištos (smilginės) – jos sudaro 23,8 % bendro vištų skaičiaus. Dėslesnės, bet smulkesnės vištos „širmės“ sudaro apie 5 %.

4. Apibendrinami turimą medžiagą, rekomenduojame sudaryti saugotinus (genofondinius) du vištų pulkus: 1 smilginių ir 1 širmių.

Literatūra

1. Biologinės įvairovės konvencija / Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Vilnius, 1999.
2. Breg C. Health and welfare in organic poultry production. *Acta Veterinaria Scandinavica*. 2002. Vol. 43. Suppl. 1. P. 37–45.
3. Dėl ūkinės paskirties gyvūnų apsaugos. Europos konvencija. Strasbūras. 1976 m. kovo 10 d. Lietuvos Respublikoje ratifikuota 2006 m. vasario 22 d. <http://lggd.lt/node/50>
4. Dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo. *Tarybos reglamentas (EB)*. 2007 m. birželio 28 d., Nr. 834/2007.
5. Lietuvos žemės ūkio gyvūnų genetiniai ištekliai-dabartis ir perspektyvos: šalies ataskaita FAO organizacijai / Žemės ūkio ministerijai. Kaunas: LVA, 2003. 40 p.
6. N'Dri Aya Lydie. Genotype by environment interactions in relation to growth traits in slow growing chickens. *Genetics selection evolution*. 2007. Vol. 39. No. 5. P. 513–528.
7. Paukščių vertinimo taisyklės / Žemės ūkio ministerija. Vilnius, 1994. 20 p.
8. Sainsbury D. Poultry health and management. 4 Edition Blackwell Science. Oxford. 2000. Vol. 18. P. 191–196.
9. Stankevičienė G. Vietinės bei kultūrinės vištų veislės ir tolesnės jų tobulinimo priemonės Lietuvos TSR. Disertacija. Baisogala, 1965. 191 p.
10. Thamsborg S. M., Roepstorff A., Larsen M. Integrated and biological control of parasites in organic and conventional production systems. *Veterinary Parasitology* 1999. Vol. 84. P. 169–186.
11. Žekonienė V., Daugelienė N., Bakutis B. Mokslinių rekomendacijų taikymo ekologiniame ūkyje pagrindai. Kaunas, LŽŪU, 2006. P. 131–134.
12. http://www.cabi.org/animalscience/Uploads/File/AnimalScience/additionalFiles/WPSA2_files/Lariviere.pdf.
13. <http://www.fao.org/newsroom/en/news/2007/1000650/index.html>
14. www.kelly-turkeys.com/kellybronze-turkeys-chickens-default.aspx?m=18&mi=47&title=Turkeys
15. http://mgegodollo.hu/WEBSET_DOWNLOADS/526/Szalay_paper_Old%20Hungarian%20poultry.pdf.
16. www.sasso.fr/farmhouse-chickens.php?produit=light-chickens&lg=en.
17. <http://www.stat.gov.lt/pages/view/?id=1347>.

BIODIVERSITY OF OLD HENS BREEDS IN LITHUANIA

Sigitas Janušonis, Robertas Juodka, Audra Benediktavičiūtė–Kiškienė¹

Institute of Animal Science of LVA,

R. Žebenkos 12, LT-82317 Baisogala, Radviliškis distr., Lithuania

Summary

Decreasing of genetic resources and biodiversity is a painful problem in the world. It needs to be solved. Many countries have accumulated the programs concerning the protection and use of breeds of their old birds for the diverse production.

In Lithuania only one breed of Vishtines geese is included into the data bank of the diversity of the world agricultural animals established by FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) and into the catalogue of the world preserved domestic animals. Though, from elder times Lithuanians bred and used for their own purposes chickens and hens and also more breeds other kinds of birds. The scientists of Poultry Department of the Institute of Animal Science implemented the work the aim of which is stocktaking of the old still existing breeds of domestic hens in accordance to the old descriptions of domestic birds, measures, stories of people.

During the work the collected data showed that the inhabitants of Lithuania mostly breed (about 76%) hybrid birds of high productivity (industrial hybrids). Local birds make about 24 %. According to the color of feathers, the frequency of getting feathers, the dynamic of weight, measures of body the evaluated flocks of birds were divided into 3 types: decorative, layer type, meat type.

The mostly spread from local hens are hens of big size – 23, 8 % from the total number of hens. Layer type but smaller hens make about 5 %.

Key words: genetic resource, old breeds, hens, exterior, productivity

¹ Corresponding author. Tel. +370 615 35697, e-mail: lgi@lgi.lt

ISSN 1392-6144

Животноводство: Научные труды. 2009. 54. С. 42–50

УДК 636.5.082

РАЗНОВИДНОСТЬ СТАРИННЫХ КУР В ЛИТВЕ

Сигитас Янушонис, Робертас Юодка, Аудра Бенедиктавичюте-Кишкене²

Институт животноводства Литовской ветеринарной академии,
Р. Жебенкос ул. 12, LT-82317 Байсогала, Радвилишкский р-он, Литва

Резюме

Сужение генетических ресурсов и биологической разновидности в мире есть острая проблема, которую надо решать. Многие страны создали программы сохранения и употребления своих старых пород птиц для получения разнообразной продукции. В Литве только одна порода гусей Виштинес зачислена в банк данных генетической разновидности сельскохозяйственных животных ФАО (Международной организации пищи и сельского хозяйства) и в мировой каталог охраняемых животных сельского хозяйства.

Однако литовцы со старых времен разводили и употребляли для своих нужд и мясных, и яйценоских кур и еще не по одной породе этих и других видов птицы.

Научные сотрудники – птицеводы из Института животноводства совершили работу цель, которой была инвентаризовать старые породы домашних кур на основе описания птицы старинных пород, измерениях различных частей тела и рассказами людей.

Во время работы собранные данные показали, что жители Литвы в большинстве случаев (около 76 %) содержат гибридную птицу высокой продуктивности (производственных гибридов). Птица местных пород в Литве составляет около 24 %.

На основе цвета оперения птицы, по скорости оперения, по динамике роста и по разным измерениям тела оценены полки птиц были разделены на три типа: декоративные, „ширминес“ (более яйценоский тип) и „смилгинес“ (более мясной тип).

Из местной птицы наиболее распространены куры наиболее крупного типа – 23,8 % от общего числа кур. Более яйценоские, но меньшие по живой массе куры содержат около 5 %.

Ключевые слова: генетические ресурсы, старинные породы, куры, экстерьер, продуктивность

² Автор для переписки. Тел. +370 615 35697, e-mail: lgi@lgi.lt